

взаємно-зворотними, що й підтверджує їх функцію у мові. Їм притаманна вторинна сукупна семантика: *зустрічатися, миритися, обніматися, цілуватися, листуватися* та ін.

Отже, можемо констатувати, що здатність сприймати та розуміти, а згодом і тлумачити лексеми із повторюваною семантикою формується у адресата задовго до структурування самого тексту адресанта; зазвичай це психологічний пропедевтичний процес, що охоплює насамперед формування інтенції, яка проходить різні етапи трансформації, породжуючи як початковий текст, так і вторинну інформацію у вигляді майбутньої відповіді. Тому є дуже важливим і відповідальним добір слів із певною семантикою, оскільки саме вони будують текст і формулюють загальну інтенцію мовлення.

УДК 811.161.2'373.2

СТРУКТУРНІ ВАРІАНТИ ІНШОМОВНИХ ХОРОНІМІВ В УКРАЇНСЬКИХ ЛІТОПИСАХ

Н. А. Митько

Українська літературна мова в другій половині XVII і XVIII століттях у структурному відношенні ще не сформувалась як єдиний тип, специфікою літературних норм на ранніх етапах розвитку національної мови була варіантність, зумовлена одночасним функціонуванням та взаємодією різних мовних систем. Нова українська мова на народній основі лише формувалась. Жива українська мова використовувалася в літературі тільки в «низьких» жанрах – сатирах, жартівливих віршах. Українські письменники у XVIII столітті користувалися й російською мовою, хоч це й мало частковий характер. Твори Г.Сковороди, І.Некрасевича написані сумішшю елементів старослов'янської, російської і живої української мов. Така особливість є характерною для української літературної мови XVIII ст.

Взаємодія української мови з іншими мовами здійснювалася через польську, білоруську, а пізніше – через російську мови. Запозичення з німецької мови прийшли в більшості через посередництво польської мови.

Лексика української мови поповнювалася іншомовними апелятивами й топонімами. Іншомовні оніми проникали в українську мову з різних джерел.

Пристаюючи до норм чужої мови, іншомовні топоніми зазнавали змін у фонетичній та морфологічній структурі. З'являлися фонетичні варіанти чужомовних назв; це пояснюється розбіжністю в орфографії досліджуваних пам'яток або пізнішими звуковими процесами в українській мові. Варіанти виникали і внаслідок проникнення слова в мову одразу з різних діалектів мови-джерела.

Під час морфолого-словотворчого переоформлення чужомовних назв основну роль відіграють перетворення їх складових морфем. Найбільша кількість варіантів форм топонімів спостерігається в літописах, а серед них – у літописі С.Величка. У творах художньої літератури варіантів запозичених топонімів майже немає.

Підпорядкування граматичній системі тогочасної української мови топонімічних запозичень залежало від належності їх до класу хоронімів, ойконімів чи гідронімів. В українській мові XVIII ст. варіанти іншомовних хоронімів могли виникати «під впливом давньоруської традиції, рідко – під впливом мови-джерела, ще рідше – внаслідок неповного знайомства з денотатом назви» [Мозговой 1981: 82].

Більшість іншомовних хоронімів мають польсько-латинську фіналь –ія (-ея), напр.: *Pomerania – Померанія* (Величко, I, 286), *Estonia – Естонія* (Величко, II, 16), *Liflandia – Лифляндія* (Величко, II, 205). Ця фіналь представлена в назвах держав, які

територіально близькі до України або Росії або прийшли в українську мову через посередництво польської: *Англія, Австрія, Іспанія, Голандія, Курляндія, Швеція*.

У літописах частіше трапляються описові моделі за типом «відтопонімний прикметник + номенклатурний термін», які граматично функціонують як іменник. Напр.: *Курляндская земля* (Акты, 14, 653) – *Курляндія* (Величко), *Мултьянская земля* (Акты, 12, 237) – *Молдавія* (Акты, 13, 530), *Волоская земля* (Акты, 1, 218) – *Валахія* (Акты, 9).

Іншомовні хороніми в множині трапляються поряд з описовою моделлю, іноді це спостерігається в тексті одного літопису. Варіанти *pluralia tantum* виникли під впливом давньоруської та загальнослов'янської традиції, що об'єднує в одному слові назви народів та країн. В українській мові цього періоду вживаються такі назви, як *Пруссы* (Величко, 1, 235), *Мултяны* (Величко, 1, 133), *Венгры* (Граб'янка, 15), *Волохи* (Сборник, 77).

Іншомовні хороніми входять у різні словотворчі ряди української мови. Структурні варіанти запозичених назв функціонують у мові XVIII ст. одночасно, оскільки виникли вони під впливом різних чинників.

Список скорочень

1. Акты – Акты, относящиеся къ истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археологическою комиссією. ТТ. 1–14. – СПб, 1861–1889.

2. Величко-Летопись событий въ югозападной России въ XVII-мъ вѣкѣ составилъ Самоиль Величко, бывший канцеляристъ канцелярії войска запорожскаго, 1720, Издана временною комиссією для разбора древнихъ актовъ. ТТ. I-IV. – К., 1849–1864.

Література

1. Мозговой 1981: Мозговой В.И. Освоение иноязычной топонимии в русском языке XVII века (на материалах «Вестей-Курантов»): Дисс... канд. наук. – Донецк, 1981. – 260 с.

Підсекція літературознавства

УДК 821.161.2: Олійник

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЧ БОРИСА ОЛІЙНИКА

В. А. Просалова

Притча як один із найдавніших жанрів упродовж своєї багатовікової історії переживала як періоди посиленого зацікавлення авторів і читачів, так і послаблення інтересу до неї. Здавна використовувався повчальний характер творів цього жанру, що виникали шляхом вилучення автором відтворюваної ситуації із традиційного контексту, зокрема біблійного.

Останнім часом жанр притчі починає розглядатися не лише в літературознавчому, а і в культурологічному, філософському, семіотичному аспектах, що підтверджує не лише його життєздатність, а і розширення сфери функціонування. Н. Л. Мухелішвілі та Ю. А. Шрейдер запропонували розглядати притчу як «засіб ініціації живого знання», адже для її розуміння необхідно читачеві докласти певних зусиль. Підхід до авторської притчі як до особливого типу комунікації – екзистенціально-символічного –